

առատե՛ր կամ հախառակող չը պիտի լինի ։

Ուրեմն այն աշակերտն որ այս հանգամանքները չունի , ձԵՄԱՐԻՏ ԱԵԱԿԵՐՏ չէ . և իրեն անարգութեամբ եկեղեցին ալ անարգութեամբ չը վնիւր . ասկէց այլ կերպ հասկացողն ու քարոզողը Աստուծոյ խօսքը կը թիւրի և կը կամակորէ ։

ՄԵՐ ՎԻՃԱԿՆ ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԼԻՆԻ

Ով որ բան մը կը սիրէ , անոր հոգը եւս կը տանի . կը բերկրի զայն աւսրահութեան մէջ տեսած ատեն , և կը տխրի ու անհանգիստ կը լինի երբ նորա վտանգը կը նշմարէ ։ Սոյն գգաւցումը բնական է ոչ միայն մարդոց , այլ և անբանից անգամ , զորս կը տեսնեմք թէ ինչպէս կը գողնանան և կը կատաղին նոքա մինչ իրենց սիրելի ձագը վտանգի ենթակայ կը տեսնեն , կամ իրենց որսի յափշտակութիւնը կը դգան ։ Մարդս որ միշտ բարձր է անասուններէն իւր իմացականութեամբ , բարձր է անոնցմէն նոյնպէս իւր ըզգացմանց կատարելութեամբ ։ Արդ՝ մարդ մը որ իւր սիրած որ և իցէ մի աննշան առարկայի համար յուզումներ և գրգռութիւններ կը կրէ , ապա քանի՞ առաւել չի յուզուիր նա և չտապնապիր , երբ իւր ուշադրութեան առարկայ իւր սիրելի Ազգն եղած լինի , մեր խօսքը անտարբերներու համար չէ , որոնք աշատրհ ալ քանդուի հոգ չեն ըներ , և ոչ անձնասէրներու համար , որոց բոլոր գգացումներն մի միայն մէկ կիտի վրայ կը կայանայ , այն է իրենց շահը ։ Այլ մեք նոցա համար կը խօսինք , որոնք մարդկօրէն կ'ապ-

րին , ընկերականութեան օգուտները կը ծանաչեն և ազգութեան ու ազգայնութեան նշանակութիւնը գիտեն ։

Բաւական ժամանակէ 'ի վեր մեր թիւրքիաբնակ ազգայնոց ունեցած տարտամ , շփոթ և անանդորր վիճակը արդէն մտածողութիւն կը պատճառէր հայասէր սրտերու . իսկ այժմ անոնց վրայ աւելնալով արգի շփոթութիւնքն ու տակն 'ի վրայութիւնքը . հրապարական թերթերու լուսանքներն ու գրգռութիւնքը , Ազգային վարչութեան անհամաձայնութիւնն ու պառակտումները եւ վերջապէս Ազգային կառավարութեան անկերպարան վիճակը , ազգին կացութիւնը աւելի սպառնալի և վտանգալից կը դործեն . Ազգասէր սրտերն տեսնելով այս ամէն անպատեհութիւնները , զգալով նոցա աղետալի հետեւութիւնը և նախատեսելով ապագայն կորուստի բնութիւնը , կը յուզուին կը մորմոքին և ահաբեկ ու շուտեալ կ'սկսին աղաղակել , թէ 'ինչ պիտի ըլլայ մեր վերջը և ուր պիտի հասնինք այս ընթացքով ։

Եւ արդարեւ անհնար է ճշմարիտ Հայու մը , գիտնալ Հայու նախկին փառահեղ վիճակը , տեսնել նորա արդի խղճութիւնը , բաղդատել ներկայն անցելոյն հետ , նշմարել ապագայն միգապատ և մրկալից ու չը մորմոքել և չարտասուել և չը խանդաղատիլ ։ Քանզի կար ժամանակ ուր մենք եւս արդի մեծամեծ ազգաց լպէս փառօք եւ պատուօք ճոխացեալ ժամանակի քաղաքականութեան մէջ բարձր դիրք և նշանաւոր տեղ մը ունէինք , կար ժամանակ ուր մեր հօր թագուորներն ու փառաւոր իշխաններն զազգս եւ զաղինս կը կառավարէին իմաստութիւն , կար ժամանակ ուր մենք եւս շքեղ և բարեղի Հայրենիք մը ունէինք , այն պիտի գրախոսալայրը և այն ճոխ ու

փարթամ երկիրն . այն Հայաստանն որ Յակովփայ խոտոացուած աւետեացեիք ըին պէս կոթ ի մեզը կը բլլնէր . որ հսկայ դիւցազուններ կը ծնանէր , որ իւր վեհութեամբ Յոյները նախանձաբեկ կռուներ , եւ որ իւր հարստութեամբ Պարսից , Թաթարաց , Արաբաց եւ Սկիւթացաց միանգամայն ագահութիւնը կը գրգռէր : Բայց աւանդ մեզ փառաշուրկ որդւոցս ինչ մնացած է այսօր նոյն Հայրենի պիր-ճութիւններէն , յաւ ՚ի սիրտ կը տեսնեմք որ եւ ոչ ինչ . այն բազմաթիւ միախումբ եւ հզօր Հայ ազգը այսօր յաւորտ տիեզերաց ջրուեալ , զուրկ ՚ի Հայրենեաց օտար կլիմաներու տակ կը մնանին . օտար աստղերու տակ կ'օթագային , օտար օդ կը ծրծեն եւ օտարներու կը ծառայեն , հարստահար եւ թշուառ , այն ճոխ շքեղ եւ փառաւոր Հայը կողոպտեալ ամեն բանէ իւր ուրուական կը ներկայանայ ճրնչեալ . արիւնստ թաթար եւ հոգեվար :

Իսկ մենք տարաբաղդ որդիքս Հայոց , որ այնքան բարձրութեանէ այսչափ նուտոտութեան եմք հասած , որ ՚ի ծառէ պերճութեան ՚ի խորս թըշուառութեան եմք գլորած , ինչ կը գործեմք այսօր եւ ինչ կը մտածեմք . մենք որ Հայկոյ որդի անուանիրը մեզ փառք կը սեպենք , ինչ Հայու գործ գործած եմք . մեր առաքինի նախահարց հոգւոյ բարեմասնութիւններէն ինչ մնացած է մեզ , կարծեմ դարձեալ ոչ ինչ . եւ մեր ներկայ կացութիւնը ՚ի նկատի առնելով , կը տարակուսիմ թէ մի գուցէ մենք փոխանակ մեր հարց սիրալի առաքինութեանց եւ արարմանց , միմիայն նոցա աւերիչ մղութիւնները ժառանգած ըլլամք . կը տարակուսիմ այն թէ մի գուցէ Տրդատայ , Սմբատայ , Վարդանայ , Վահանայ մարուք եւ վեհ հոգւոյ տեղ ,

Մեհրուժանայ , Վասակայ եւ Գրեհոնի սեւ ու վատ հոգիները ժառանգած ըլլամք , կը տարակուսիմ այն եւ այս տարակուսանացս սրտճառներն եւն Հայ ազգի ներկայ շիրթ , անյառաջագէմ եւ երկիւղալի վիճակը . եւ արդի Հայուն անխմտօր , օտարամոլ եւ թիւր ընթացքը որ բնաւ չը յարմարիր մեր առաքինի նախնեաց անձնուէր Հայասիրութեանը :

Ամենուն յայտնի է Վարդանանց պանծալի նահատակութիւնը . որ ոչ միայն Հայոց՝ այլ նոյն իսկ օտար ազգաց յարգանքն ու հիացումը կը գրաւէ իւր վսեմութեամբ . որոյ համար առած է օտարազգի բանասէր մը թէ « Երբ (*) Եղեղէ կը կարգամ կը Հոյանամ » . եւ արդարեւ մը զգայուն սիրտ չը սրանչանար ու խանդաղատիր այն վսեմ տեսարանին առջեւ , ուր Աստուածասիրութիւնը՝ Ազգասիրութեան հետ միացած եւ կրօնասիրութիւնը Հայրենասիրութեան հետ ՚ի մի ձուլուած՝ հոգիներն երկնային սիրով բորբոքած՝ եւ սրանին բրիստնէական աւրիութեամբ ողբւորած , տկարութիւնը զօրութեան դէմ անվահէր կը խեղախէ , մահը կեանքէն վեր կը դատուի եւ Եկեղեցւոյ համար արիւն թափել եւ նահատակուիլը փառք կը համարուի :

Ո՞չք էին սոյն տեսարանը ներկայայնող անձինք . — մեր նախահարքն , մը եմք մենք , — նոյա որդիքը , — ինչով կը պաշտպանէին նոքա ազգը , հայրենիքը եւ Եկեղեցին . — ազգասիրութեամբ , հայրենասիրութեամբ , կրօնասիրութեամբ , եւ զոհողութեամբ . — ինչով կրնանք պաշտպանել մենք եւս մեր ազգը եւ մեր Եկեղեցին . — անշուշտ նոյն հանգամանքներով . — ինչո՞ւ հա-

(*) Եղեղէ Վարդանանց նահատակութեան պատմին եւ որ թարգմանուած է Եւրոպական լեզուներու :

մար մեր ազգը հետզհետե կորսուելով
կը նուազի, երկիրը կամայանայ և մեր
Յկեզեցին որ քան զոր յանշքութեան
կը դիմէ, Վասն զի այս յայտնի նշան է
թէ, մենք ճշմարիտ ազգասիրութիւն,
հայրենասիրութիւն եւ կրօնասիրու-
թիւն չունինք, որովհետեւ եթէ ազ-
գը սիրէինք, անշուշտ զիրար ևս սի-
ռի սիրէինք, (ըստ որում՝ ազգը ան-
հատներէ կը բաղկանայ), եթէ սիրէ-
ինք զիրար՝ ատելութիւնը մեր սրտե-
րու մէջ տեղ չը պիտի գտնէր, և եթէ
ատելութիւն և կիրք չը լինէին, ան-
շուշտ սոյն ներկայ հակառակութիւնը,
անհամաձայնութիւնը և ՚ի վնաս ազ-
գին եղած հակառակ շարժումներն
տեղի չը պիտի ունենային: Այս ամեն
վնասներն քանի որ կան և կ'երեւին
մեր ազգի մէջ, ուրեմն յայտնի է որ
մեր սրտերն փոխանակ եղբայրական
սիրոյ՝ ատելութեան կրիւք պաշտեալ
են: Ուր որ կիրքը կը տիրապետէ՝ հոն
խոհեմութիւնը դարձ չունի, ուր խո-
հեմութիւն չը կայ՝ հոն հեռատեսու-
թիւն և չըջհայեացութիւն կը պակ-
սի, ուրիշ հեռատեսութիւն կը պակ-
սի, անդ ամենայն ինչ յախուռն,
գրգռեալ, և ՚ի վնաս կը գործածուին
ու մարդիկ պանծալով ՚ի կորուստ կը
դիմեն եւ այնու կը կարծեն փառաց
յաղթանակ կանգնեալ: Ի՞նչ տարբե-
րութիւն ունի սոյն նկարագրութենէն
մեր այժմեան ընթացքը: Բաւական
ժամանակէ ՚ի վեր լուրջ, անկողմնակալ
և հասուն դատողութեամբ գրութե-
աներ բոլորովին անհետ եղած են ազգա-
յին օրագրաց մէջէն, այլ նոցա մէջ
տեսնուածներն են շարունակ վէճ,
անդադար կռիւ և գրգռիչ յարձա-
կումներ, սոցա վերայ աւելցաւ Պատ-
րիարքի հրաժարման խնդիրը, անկից
ծագեցաւ Բնդհանուր ժողովոյ բաժա-
նումը, դրնբաց և դրնբակ նիստի խըն-

դիրը, ժողովողեան վերջին ծայր յու-
ղումն, խորհրդարանի գոներ բռնու-
թարուիլն, եթէ իրաւ են, դիւանի
հրաժարումը և այլն և այլն և այլն:

Ահա կիրքն այսչափ վնասներ կը
գործէ. Հայն իւր թագաւորական և
խիսանական հարստութիւնն ու զօրու-
թիւնը կորուսեղէն ՚ի վեր՝ քաղաքակա-
նապէս վերջին դարուս մէկ միտիթա-
րութիւն միայն ունէր, այն է Ազգա-
յին Սահմանադրական Վարչութիւնը,
որով ցարդ կը կոստովարուէր Օսմա-
նեան Բարեխնամ Կայսեր հափնաւո-
րութեան տակ և իւր ցաւոյ լստ կա-
րելոյն դարման կը մատուցանէր, աչ-
սօր անտեղի և վնասակար շիթթու-
թեանց առթիւ նոյն Ազգային կառու-
վարութիւնն եւս այնպիսի անգամա-
լուծութեան մը ենթարկուած է որ
գործելու բոլորովին անկարող կը գըտ-
նուի, հետեւապէս ազգային կենսա-
կան խնդիրներն իսպառ երեւի վերայ
ձգուած հորատահար և տառապակիր
Հայը իւր փրկութենէն յուսակտուր
չը գիտեր ուր դիմէ և որմէ սոցաւի-
նի, Հայոս դարաւոր և արիւնհարբու-
թշնամիրն եւս կործեն զգալով Ազգի
երկարատեւութիւնն ու ներքին տկա-
րութիւնը, եւ դառնութեան թոյնը
թափելու սրտեհ առիթ համարե-
լով ներկոյս՝ տմին ճիգ կը թափեն
անպաշտպան Հայը կեղեքելու և տա-
ռապեցնելու, դաւաճացի Հայը այն-
պիսի կայութեան մը մէջ կը գտնուի,
որուն ամեն կողմէն վտանգ կըսպառնայ,
մի կողմէն Տէրութեան օրէնքին ա-
պրտամբ և բմբաստ Տաճիկներ հակա-
ռակ կամաց բարեխնամ Կայսեր, հե-
ռաւոր քաղաքներու և գիւղերու մէջ
անկուր բարբարոսութիւն Հայուն վե-
րայ կը բռնանան, նորա իրաւունքնե-
րը կը յափշտակեն, զայն կը գանակա-
ծեն և կը չարչարեն աներկիւղ և ան-

պատիժ . միւս կողմէն վայրենաբարոյ
և անխիղճ բիւրօն իւր հնայեալ ու
խախտութեամբ խեղճ և անտերունջ
գիւղացի հայուն վրայ ինկած գազա-
նաբար զայն կը գիշատէ , խղճուէ Հայն
կը կողոպտուի , կը զրկուի , կը հարբս-
տահարուի , և կը խողխողուի և արիւ-
նաթաթաւ 'ի գետին փռուած' գթու-
թիւն կ'աղաղակէ , օգնութիւն կը հայ-
ցէ բարբարոսաց դէմ , բայց իւր ձայ-
նը իւր կոկորդին մէջ խղզուելով ան-
լըսելի կը մնայ , որով հակառակորդն
քաջալերուելով իւր բարբարոսութիւ-
նը տւելի զայրագին կոկսի 'ի գործ դը-
նել . Մի կողմէն վատիկանի ջերմն-
աւանդ սպասաւորներն ամեն տեղ սը-
պորդելով վշտահար Հայուն ամեն գիւ-
րութիւն կը խոտաւանան և սոստպատիր
խոտաւումներով գուն գործեն ձգել
զայն Փափականութեան վճին մէջ .
միւսկողմէն ամերիկայի միսիօնարք մար-
դասիրութեան և բարեպաշտութեան
պատրուակու , ծածկելով իրենց քա-
ղաքական նպատակը պարզամիտ ժու-
ղովրդեան սիրտը կը պլուտեն , հա-
ւատք կը խախտեն , միտք կորսան կը
գերեն և կը ջանան զայն մայրենի եկե-
ղեցիէն հեռացնելով , խորդացնել :

Երուսաղէմայ մէջ Հայոց իրաւունք-
ները կը բռնաբարուին , Ս . Տէրէքը կը
յափշտակուին , Յոյնը կը բռնանան և
տեղւոյն Վառաժարութիւնը փոխանակ
իրաւարար լինելու մինչեւ անգամ զի
նու զօրութեամբ մեր արգար իրա-
ւունքները Յունաց ազգին ոտնակոխ
ընել կը տայ չք գիտեմ 'ի՜նչ իրաւամբ :
Ահա այս ամենը Աշխարհի Վարչու-
թիւնը կը տեսնէ կը լսէ բայց դարման
մը չունի , և ինչպէս կրնայ ընել , քա-
նի որ նախ ինքը բժշկութեան և դար-
մանի կը կարօտի և բուժող չի գտներ
ահա այս ամենը տեսնելով ճշմարիտ
ազգասէր սրտերն կարգահատին կը

մտմբքին և ողորմ ձայնով կ'աղաղա-
կեն թէ 'ի՜նչ պիտի ըլլայ մեր վերջը ,
ո՛ւր պիտի երթանք այս ընթացքով
պիտի զգաստանանք , և ո՛վ պիտի լինի
մեր փրկիչը :

Ս . Գ . Շահանեան
Երեւոյցի :

Ա Ռ Ո Ղ Ջ Ա Կ Ա Ն

(Հարուսակութիւն , աւետ թիւ 9 .

Դ .

Արեւի որդեակբ իմ , որ և իցէ կիրք
ձեր սրտին մէջ նոր և անսովոր շարժու-
թիւն մի կը պատճառեն , այն շարժու-
թիւնը կը խռովէ ձեր հանգարտութիւնը ,
զոր օրինակ . բարկութեան ժամանակ
ձեր սիրտը կը թնթայ և կ'սկսի արագ
արտգ բաբախել , արեան հեղիկ ու
հանգարտ չընանք կը շփոթի և կ'ըստի
արագ կատարուիլ . մաղձը կը յուզի ,
կը բորբոքի և կը բարձրանայ կամ եւ
քաշուելով կը կծկուի և կը զայրանայ .
միջագին մառախլապատ գոլորշի մի
ձեր ըղեղին կը զարնէ , ձեր խորհուր-
դը կը շփոթէ և ուղիւ գտներու կա-
րողութիւնը ձեզմէ կ'առնու . այսպիսի
ներքին բուռն շարժութիւնք բնութե-
կարգը կը խանգարեն և կը պատճառեն
խելագարութիւն , անդամալուծութիւն ,
կաթուած և ջղային ընդհանուր տկա-
րութիւն . Մինչեւ անգամ մեծիմաստն
Սենեքայ " Բարկութիւնը յանկարծա-
կան մահուան առիթ է " , կ'ըսէ : Ա-
մեն կիրքեր ալ ահա այսպիսի տիտուր
ու ցաւալից արդիւնքներ յառաջ կը
բերեն , բայց մանաւանդ ցանկութեան
կիրքը , որ իւր սպառիչ զօրութեամբ
մարդկային կենաց ցեցն ու գովելի
յատկութեանց կողոպտիչն է :